

نگرشی بر مدیریت کلاس درس

آرزو صاحب الزمانی (نویسنده مسئول) دکتر سید احمد هاشمی ۲

۱. دبیر آموزش و پرورش، دانشجوی دکتری فلسفه تعلیم و تربیت دانشگاه آزاد واحد لامرد، گروه علوم تربیتی، لامرد، ایران

Aradmohamadhasani07@gmail.com

۲. استاد گروه علوم تربیتی، واحد لامرد، دانشگاه آزاد اسلامی، لامرد، ایران

hmd_hashemi@yahoo.com

چکیده

سابقه و هدف: هدف اصلی این پژوهش نگرشی بر مدیریت کلاس درس بود. می توان مدیریت را علم و هنر متشکل و هماهنگ کردن رهبری و کنترل فعالیت های دسته جمعی به منظور تامین هدف یا هدف های مشترک خاصی تعریف نمود.

مواد و روشها: مطالعه حاضر از نوع توصیفی تحلیلی است و پس از بررسی مفاهیم با ارائه نتایج به پیشنهادات کاربردی پرداخته شده است. روش تحقیق حاضر توصیفی و روش گردآوری اطلاعات آن، کتابخانه ای است. بدین صورت که از منابع کتابخانه ای نظیر: کتاب، مقاله، منابع خارجی و ... و آموخته های محقق استفاده شده است.

یافته ها: از نظر این پژوهش مدیریت یعنی گردآوری اطلاعات و تنظیم آن ها در جهت انجام کارهای سازمانی یا مدیریت عبارت است از هماهنگی منابع انسانی و مادی، در جهت دست یافتن به هدف های سازمان.

نتیجه گیری: از مباحث ایراد شده نتیجه گرفته می شود که با رشد و پیشرفت جامعه انسانی، سازمان هایی به وجود آمده است که افراد هر سازمان برای دست یافتن به هدف های آن فعالیت می کنند و می دانیم تامین هدف های یک سازمان بدون طرح و تنظیم برنامه های دقیق، ایجاد تشکیلات منظم و هماهنگ و رهبری و کنترل فعالیت های دسته جمعی افراد میسر نیست.

کلیدواژه ها: کلاس درس، مدیریت، هدف، برنامه.

مقدمه

دیدگاه های مختلفی در مورد شیوه مدیریت مدارس وجود دارد عده ای از مدیران مدارس ریشه بسیاری از مشکلات و راه حل های مدارس را در منابع مالی، فیزیکی و بودجه آن می دانند این افراد بیشترین توجه خود را به ورودی های سیستم کلاس درس معطوف می دارند عده ای دیگری اعلام می دارند که اگرچه توجه به منابع موجود در ورودی های سیستم از اهمیت بالایی برخوردار است اما باید به فرایند سیستم توجه بیشتری معطوف داشت آن ها در فرایند سیستم به محتوی، روش ها، چگونگی تدریس، نحوه ی مدیریت و ارزشیابی تاکید می نمایند. [۱] در مدیریت کیفیت جامع که خود محصول مدیریت فرایند مداراست تلاش می کند برنامه ریزی استراتژیک را وارد رفتار روزانه مدارس کند در این روش که به مشارکت همه کارکنان تاکید می ورزد روش ها، ابزار و مدل های مناسبی برای بهبود بخشیدن به کیفیت کار کلاس درس به مدیران و کارکنان ارائه می دهد که لازم است مدیران و کارکنان با آموزش این شیوه ها تغییرات عمده ای را در روشهای کاری خود به وجود آورند و همزمان با این تغییرات برنامه ریزی مناسبی را معمول و اجرا نمایند. [۲].

مواد و روشها

پژوهش حاضر یک پژوهش کاربردی است که با استفاده از روش پژوهش کیفی از نوع تحلیل محتوای استقرایی انجام گردیده است. در این مطالعه برای استخراج و تدوین مطالب از روش سه سو سازی استفاده گردید، یعنی مطالعه با بهره گیری از پژوهشهای مربوط و مبانی نظری انجام شد. این روش تحقیق از نوع روش تحقیق نظری است که با روش تحلیل محتوا و با رویکرد کیفی انجام گرفته است. ابزار جمع آوری اطلاعات، فیشهای برداشت شده از کتب گوناگون و از طریق مطالعه کتابخانه ای بوده است. قلمرو تحقیق، کلیه منابع اصلی و دست اول و همچنین منابعی بوده است که دیگران به صورت نقد در خصوص آنها تدوین نموده و به زبان های انگلیسی و فارسی بوده است. در این مورد محقق به سراغ منابع اولیه و کتاب ها، آثار و نوشته های دست اولی که به طور مستقیم و غیر مستقیم به موضوع اشاره نموده رفته است. بر اساس تحلیل منابع، یافته های پژوهش را ارائه داده است و در نهایت این یافته ها را مورد بحث قرار داده است. شیوه انتخاب منابع که مبنای تحلیل قرار گرفته است، عمدتاً اصالت منبع، موثق بودن و مرجعیت نویسنده یا نویسندگان بوده است. همچنین قابلیت دسترسی به منابع نیز وجهه نظر قرار گرفته است و در پایان به جمع بندی و نتیجه گیری بحث می پردازیم.

مبانی نظری

تعریف و مفهوم مدیریت

طبق تعریف از نظر انجمن مدیریت آمریکا از این قرار است: مدیریت عبارت است از کار از طریق افراد دیگر برای دستیابی به اهداف سازمان و اعضاء آن. [۲۲]

اما کیمبل وایلز در کتاب مدیریت و رهبری آموزشی می گوید: نقش مدیر یا رهبر آموزشی عبارت است از حمایت، تقویت، یاری، کمک و در نتیجه همکاری با کارکنان، نه دستور دادن و هدایت کردن. مقام مدیریت و رهبری آموزشی، به منظور در اختیار قرار دادن امکانات رشد و نمو از طریق قبول مسئولیت و بروز ابتکار و خلاقیت به کار برده می شود. [۲۳]

تعاریف مدیریت غالباً اصالت را یا به فرد و گروه اجتماعی و یا به سازمان می دهند. برای مثال: "فالت" مدیریت را " هنر انجام دادن کار به وسیله دیگران " می داند. این تعریف نه تنها با آموزشهای نظریه نئوکلاسیک همخوانی ندارد، بلکه می تواند برای توجیه یک نظام استثماری مورد استفاده قرار گیرد. در واقع این ذهنیت فلسفی و یا دیدگاه خاص گوینده است که تعریف او را با سوگیری مواجه می سازد. اصالت هم با فرد و هم با سازمان است ولی با توجه به نوع و ماهیت سازمان، تنها میزان اهمیت هر یک از آن دو فرق خواهد کرد. با در نظر گرفتن مطلب فوق، تعریفی از مدیریت در زیر ارائه می شود: "

1. Follett

۲. قوامی، (۱۳۸۴)، مدیریت از منظر کتاب و سنت،

مدیریت عبارت از توانایی پرورش و هماهنگ سازی فرآیند های خود رهبری اعضای سازمان در ارتباط و همسو با اهداف سازمان است [۲۴]. " این تعریف بر چند پیش فرض زیر استوار است:

- کارکنان قابلیت رشد شخصی و حرفه ای و نیز توانایی اداره کردن خویش را دارند.
- کارآیی و اثر بخشی سازمان در گرو رشد و در نتیجه تلاش بیشتر کارکنان است.
- سازمان و اهداف آن راهنمای عمل مدیریت و کارکنان است.
- نقش مدیر یک نقش حرفه ای است و نه صرفاً تجربه اندوزی در حین عمل.
- مدیریت به عنوان یک فرآیند مشارکتی در نظر گرفته شده است.

فرآیندی که نقش مدیر در آن کمرنگ است و بیشتر نقش یک پشتیبان، تسهیل گر و هماهنگ کننده را دارد [۲۵]. در مدیریت کمال مطلوب این است که بالاترین بهره از کار گرفته شود و این امر به زور امکان نخواهد داشت زیرا وفاداری، علاقه به کار و ابتکار عمل را بازور نمی توان در افراد ایجاد کرد بطور خلاصه باید گفت مدیران موسسات مدرن امروزی با داشتن آخرین اطلاعات و تکنولوژی وقتی با انسان ها سروکار پیدا می کنند باید در درجه نخست به نیازهای آنان توجه داشته باشند تا بتوانند از ابتکار عمل آنان در بالا بردن سطح کارآیی و افزایش بازده کار موسسات استفاده کنند [۳].

اجزا سیستم کلاس درس

اجزا سیستم یک واحد آموزشی به چهار قسمت زیر تقسیم می شود

- 1- ورودی های سیستم کلاس درس
- 2- فرایندهای کلاس درس
- 3- خروجی های سیستم کلاس درس
- 4- بازخورد [۴]

ورودی های سیستم کلاس درس عبارتند از: دانش آموزان، معلمان، منابع فیزیکی، منابع مالی، دانش نظری و علمی فنی و پژوهشی

فرایند های کلاس درس عبارتند از: تدریس، مدیریت، ارزشیابی، محتوا و روش ها به سخن دیگر آنچه در حد فاصل ورود دانش آموزان به کلاس درس تا خروج آنان در پایان سال تحصیلی اتفاق می افتد واز آنها فرد مورد نظر و معطوف به هدف را می سازد فرایند نامیده می شود [۵].

خروجی های سیستم کلاس درس هم همان دانش آموختگان و فارغ التحصیلان هستند.

مثلاً دانش آموزان به عنوان ورودی های سیستم، تحت آموزش قرار گرفته و در مسیر و جریان یاددهی - یادگیری، تغییر رفتار داده و در پایان سال تحصیلی به مرتبه و قابلیت هایی می رسند (خروجی)

منظور از بازخورد رابطه ای است که بین برونداد، درونداد و فرایند، با عملیات سیستم برقرار می گردد تا براساس مقتضیات محیطی و نیازها به کار سیستم اصلاح گردیده و آن را در تعادل نگهدارد [۶].

مدیریت کیفیت جامع

قبل از اینکه مدیریت کیفیت جامع را تعریف کنیم لازم است بدانیم مدارس کیفی جامع چیست؟

مدارس کیفی جامع محصول مدیریت فرایند مدار و مدیریت کیفیت جامع است در این مدارس بین همه کارکنان از جمله معلمان و دانش آموزان ارتباط مطلوبی برقرار است به معلمان، دانش آموزان، خانواده ها و کارکنان قدرت می دهند تا فرصت را برای توسعه ی کیفیت در کلاس درس درک کرده و با ابزارهای مدیریت موجبات توسعه مدارس را فراهم آورند در این مدارس همه کارکنان در غنی سازی و ارتقای کیفیت کلاس درس مشارکت دارند بهسازی همه ی عناصر و عوامل کلاس درس از جمله برنامه های درسی، آموزشی، امور پرورشی، فوق برنامه، منابع انسانی ارتباط با والدین و روش های ارزشیابی، اصول ناظر بر مدارس کیفی جامع است [۷].

مدیریت این مدارس فرایند مداراست و تلاش می کند برنامه ریزی استراتژیک را وارد رفتار روزانه مدارس کند این مدارس به رهبران و مدیران اثر بخش نیاز دارند مدیرانی که آینده گرا بوده و دیدگاه های آینده را بررسی کرده و ایده هایی را برای تغییر پیشنهاد کنند پذیرای ایده های جدید بوده و برای دیگران بویژه دانش آموزان و معلمان امید و خوش بینی و نشاط فراهم کنند [۸].

حال می توان گفت که مدیریت کیفیت جامع یک نظریه نیست بلکه یک حرکت و نهضت همگانی است، یک راه صحیح کار است که همه افراد باید در این نهضت مشارکت کنند در واقع مدیریت کیفیت جامع، روش مدیریت گروهی انجام دادن کار برای بهبود مداوم کیفیت و بهره وری قابلیت ها و استعداد های مدیریت و نیروی انسانی کار است [۹].

ویژگی های مدیر کلاس درس کیفی جامع

پس از مشخص کردن هدفهای میانی و سالانه کلاس درس نوبت به سازماندهی می رسد برای اینکار کمیته ای تحت عنوان کمیته مدیریت کیفیت جامع در کلاس درس تشکیل می شود که وظیفه ی آن هدایت و اشاعه ی مدیریت کیفیت جامع است مدیر کلاس درس به عنوان متولی اصلی فرایند بهبود در کلاس درس می بایست بعنوان رییس این کمیته شخصاً فعالیت را در دست گیرد مدیر کلاس درس باید دارای ویژگی های زیر باشد [۱۰].

- 1- تلاش ، فداکاری و وقت گذاری برای کار
- 2- تلاش مستمر در جهت افزایش هوش و ذکاوت خود داشتن
- 3- بخشندگی نسبت به دیگران وسخت گیری نسبت به خود داشتن
- 4- با غلبه بر نفس خود ، فاتح دیگران شدن
- 5- نمونه بودن در فضیلت و عادت های پسندیده داشتن
- 6- روحیه ی مشارکت داشتن
- 7- برای اندیشه دیگران ارزش قائل شدن
- 8- دادن آزادی خطر پذیری به نیروهای کاراندیشگر و اندیشمند
- 9- نظارت هوشمندانه داشتن
- 10- احساس فداکاری شدید داشتن
- 11- حضور بیشتر در کنار کارکنان داشتن
- 12- شخصیت دادن به کارکنان
- 13- کمک به دیگران تا خودشان کار را انجام دهند
- 14- تشویق همکاران به استفاده از فکر خودشان
- 15- توانایی سرمایه گذاری در انتقال فن آوری اطلاعات
- 16- روحیه نوآوری داشتن و تغییرات منطقی را پذیرفتن
- 17- اندیشه های کارکنان را بارور ساختن و مشارکت دادن آنها در برنامه ریزی
- 18- به ارتقای مستمر کیفیت اندیشیدن
- 19- بینشی مبتنی بر جامعیت کار داشتن [۱۱]

نقش مدیریت فضای آموزشی مدارس برای دانش آموزان

مدیریت کلاس درس محور یا تصمیم گیری مشارکتی از ویژگیهای بارز نظامهای آموزشی در دهه اخیر به شمار می آید این امر مهم به ویژه در کشور های جهان دگرگونی های مهمی در روشهای اداره مراکز آموزشی و آموزشگاهها به وجود آورده است آنایی با این شیوه ها رهبران و مدیران آموزشی و آموزشگاهها را قادر می سازد تا تب مدیریت و رهبری سازمان خود را بسنجند و همچنین به رفع ابهامات عملکردی بپردازند و در نتیجه اهداف مدارس خود را تحقق بخشند مدیریت کلاس درس محور در سال ۱۹۷۶ به صورت رسمی محور تلاشهایی شد که در مدارس امریکا برای توسعه مدیریت انجام شد. مدیریت کلاس

درس محوری به این امر اشاره دارد که در فرا یند تصمیم گیری جامع و فراگیر همه اعضای گروه آموزشگاه به طور برابر شرکت داشته باشند لازم است اقتدار گروه‌های که در کلاس درس تحقیق می کنند [۱۲].

به وسیله سطوح سازمانی و سلسله مراتب آن حمایت شود و مورد احترام قرار گیرد دفتر آموزش و پژوهش آموزشی آمریکا (۱۹۹۶) مدیریت کلاس درس را چنین تعریف می کند [۱۳].

کلاس درس محوری نوعی ایجاد تغییرات آموزشی و بر نامه درسی است و این امر زمانی می تواند موثر باشد که همراه با درگیری فعال کلاس درس باشد. یعنی تمرکز زدایی پایدار در نظام آموزشی انتقال اختیار (تفویض اختیار) و قدرت تصمیم گیری به کلاس درس محول گردد. به گونه ای که اداره مرکزی در سطح ملی و استانی برای مدارس هدفها و اولویتها را تعیین کند. نتایج را تعریف و منابع را تامین کند تا مدارس بتواند در این چارچوب اختیار و قدرت تصمیم گیری را در رابطه با برنامه درسی مهارتهای مورد نیاز دانش آموزان و نیروی انسانی مورد نیاز و امکان اداره آموزش را داشته باشند [۱۴].

فرایند مدیریت کلاس درس محوری به افرادی که در کلاس درس کار می کند اجازه میدهد تا جنبه های گسترده ای از موضوعات کلاس درس ای که در آن کار می کنند را در نظر گرفته از انرژی خود به منظور بهبود و توسعه کلاس درس بیشتر استفاده کنند. [۱۵]

بدین ترتیب فهم تامل اینکه چگونه مدیریت در کلاس درس می تواند می تواند سودمند باشد نیازمند مشخص کردن شرایط مورد نیاز برای برانگیختن و توانا کردن مدارس به منظور استفاده از قدرت تصمیم گیری خود و همچنین سازگار کردن نو آوری های متناسب و توسعه دهنده عملکرد کلاس درس است [۱۶].

چند نمونه از عوامل موثر در بالا بردن کارایی فضاهای آموزشی

دانش آموزان وقتی وارد کلاس درس می شوند در کلاس درس نیز به دنبال زیبایی می گردند و جذب زیباییها می شوند [۱۷].

لذا در آموزش و پرورش نوین، با درک ضرورت توجه به این نیاز عاطفی و روانی هنرجویان بر گسترش زیبایی و استفاده از هنر و فعالیت های هنری تاکید می شود.

انواع برنامه های هنری نظیر نقاشی، سرود، قصه، داستان، تئاتر و نمایش، هنرهای دستی شامل مجسمه سازی سرامیک، سفال گری و ... در سنین مختلف برای دانش آموزان و هنر جویان بسیار جذاب هستند و هر یک از آنها می تواند در زمینه شاداب سازی کلاس درس و تعلیم و تربیت و تکوین شخصیت نسل جوان موثر واقع شوند [۱۸].

یک فواره در حوضچه کلاس درس، درختان سرسبز، تمیزی محیط، رنگ دیوارها، تهویه لازم در کار گاهها و ... می تواند زیبایی و شادابی لازم را برای کلاس درس به ارمغان بیاورد.

ایجاد محیطی جذاب به طوری که بتواند به شکل غیر رسمی حس یاد گیری، تحقیق، خواندن و گوش دادن را برانگیزد. تشکیل جلسات شعر خوانی، برگزاری نمایشگاه کتاب و عکس، اجرای نمایش و اجرای موسیقی زنده در کلاس درس و تشکیل سمینارها و همایش و سایر فعالیت های علمی و عملی، هنری و فرهنگی می تواند در شاداب سازی کلاس درس نقش مهمی را ایفا کند [۱۹].

تماشای فیلم، بازی شطرنج و برنامه های اردویی دیگر را می توان نام برد، همه این فعالیت ها برای این است که محیط کلاس درس زیبا، دلچسب، راحت و شاد و بدون کسالت باشد تا برای دانش آموزان ایجاد انگیزه کند.

به طور کلی زیبایی و نشاط ایجاد آرامش و شادابی در مخاطب می کند و آرامش روان و انبساط خاطر، زمینه فراگیری را مساعد تر می سازد و زمینه را برای حضور فعال و با نشاط دانش آموزان در محیط تعلیم و تربیت مساعد می کند. شاداب سازی در محیط هنرستان با توجه به خصوصیات فردی و میزان علاقمندی هنر جویان می تواند با سایر دانش آموزان مدارس مقداری متفاوت باشد [۲۰]. از آنجایی که هنرستانها محل آموزش عملی می باشد، فعالیت های یدی هنرجویان می تواند نقش بسزایی در رشد و تعالی فرد ایفا کند، لذا فضا های موجود در کار گاه ها با وجود امکانات و تجهیزات می تواند ارتباط مستقیم و تا ثیر گذاری باشد [۲۱].

تأثیر فضاهای آموزشی بر یادگیری و آموزش

کمیت و کیفیت فضاها در آموزش و یادگیری نقش به سزایی دارد. گرما یا سرمای بیش از حد کلاس، نامناسب بودن نور و نظافت کلاس، سر و صدای غیر معقول و تعداد بیش از حد دانش آموزان در کلاس موجب کاهش کیفیت تدریس و یادگیری می شود [۲۲].

معماری مدارس یکی از پارامترهای مؤثر تربیتی و آموزشی در امر تعلیم و تربیت نوین به شمار می رود و همانگونه که صاحبان اندیشه در بررسی مسائل آموزشی همواره عوامل گوناگون چون خانواده، معلم، روش تدریس، کتب درسی، مدیریت آموزشی و غیره را به عنوان عوامل مؤثر در فرایند تحصیلی مورد تأکید قرار می دهند معماری یا فضای فیزیکی کلاس درس نیز در این میان به عنوان یک عامل زنده و پویا در کیفیت فعالیتهای آموزشی و تربیتی دانش آموزان ایفای نقش می کند [۲۳].

در یک نگاه سیستمی چگونگی معماری مدارس و اصول و عناصر تشکیل دهنده آن نظیر فرم تناسب و مقیاس، نوع سازمان دهی و فضائی، رنگ، نور، صدا، تجهیزات و فضای باز محوطه و... می تواند اثرات قابل توجهی بر دانش آموزان باقی بگذارند. کلاس درس زیبا یادگیری را آسان کرده و نشاط و شادابی را برای کودکان و نوجوانان به ارمغان می آورد و کلاس درس نامناسب و تنگ و تاریک و خشک و بی روح، خمودی و کسالت و افسردگی را برای دانش آموزان به همراه داشته و بر میزان یادگیری و حضور فعال و با نشاط آنان در کلاس درس تأثیر منفی می گذارد [۲۴].

در محیط کلاس درس ای که کلاسهای آن به اندازه کافی نور وجود نداشته باشد، خستگی زود رس چشم و در نهایت بی توجهی دانش آموزان را نسبت به درس باعث می شود و صدای نامناسب باعث خستگی بدن، کم شدن میزان دید و کم شدن تشخیص رنگها و در نهایت کاهش ظرفیت بازدهی کاری دانش آموزان می گردد [۲۵].

بحث و نتیجه گیری

از مباحث فوق نتیجه گرفته می شود که با رشد و پیشرفت تکنولوژی و فن آوری اطلاعات، جامعه انسانی دگرگون شده و سرعت دچار تغییر می شود این تغییرات خود به خود نیازهای جدید را نیز بوجود می آورد دست اندرکاران تعلیم و تربیت می بایست همزمان با این تغییرات برنامه ریزی نمایند و خود نیز ضمن کسب اطلاعات و آگاهی های جدید به روش های مناسب و نوین آموزشی و پرورشی مجهز شوند یکی از مواردی که در امر آموزش و تربیت دانش آموزان نقش اساسی دارد فراهم آوردن وسایل و امکانات سخت افزاری و نرم افزاری است اما در زمان های مختلف دیدگاه های افراد صاحب نظر متفاوت بوده است عده ای در مدیریت آموزش و پرورش ریشه بسیاری از مشکلات و حتی راه حل های آن را در ورودی های سیستم کلاس درس می جویند به عبارت دیگر امکانات سخت افزاری را مهمتر قلمداد می کنند و معتقدند که اگر ظرفیت های ورودی کلاس درس از قبیل منابع مالی، فیزیکی و پول افزایش یابد می توان همه تنگناها و مشکلات کلاس درس را حل کرد.

منابع و مأخذ

- [۱] آقازاده، محرم (۱۳۸۱) کلیدهای مدیریت، مجله رشد مدیریت کلاس درس، شماره ۳، آذر
- [۲] آقازاده، محرم (۱۳۸۳) نگاهی به شاخص های کلاس درس استاندارد، مجله رشد مدیریت کلاس درس، سال دوم، شماره ۹.
- [۳] بهرنگی، محمدرضا، (۱۳۷۳) مدیریت آموزشی و آموزشگاهی، تهران، ناشر مولف.
- [۴] پارکینسون، نورث؛ کوت، سائیز. (۱۳۶۹). اندیشه های بزرگ در مدیریت. ترجمه مهدی ایران نژاد پاریزی. تهران، مرکز آموزش بانکداری بانک ملی ایران.
- [۵] پرهیزکار، کمال، (۱۳۷۲) تئوریهای مدیریت، تهران، انتشارات آگاه.
- [۶] تورانی، حیدر، (۱۳۸۲) مدیریت فرآیندمدار در کلاس درس، تهران، نشر افراز
- [۷] تورانی، حیدر، (۱۳۸۰) کیفیت بخشی آموزش و پرورش دوره ابتدایی ...، تهران، انتشارات مروارید.
- [۸] جاسبی، عبدالله (۱۳۶۸)، اصول و مبانی مدیریت، دانشگاه آزاد، تهران.

- [۹] حمزه بیگی، طیبه، مقصودی، مجتبی. (۱۳۸۳). نگرشی بر برنامه درسی مبتنی بر فن آوری اطلاعات و نظام مدیریت یادگیری، انجمن برنامه ریزی درسی ایران.
- [۱۰] دسلر، گری. مبانی مدیریت، ترجمه، داوود مدنی. (۱۳۶۸). تهران، انتشارات آرین.
- [۱۱] رضاییان، علی، (۱۳۸۳ش) مبانی سازمان و مدیریت، تهران، انتشارات سمت
- [۱۲] شریعتمداری، علی (۱۳۶۷)، جامعه و تعلیم و تربیت، چاپ هفتم، امیرکبیر، تهران.
- [۱۳] شوجی، شیبا، رویکرد نوین مدیریت کیفیت در آمریکا، مترجم اقدسی، محمد، (۱۳۸۰) تهران، نشر آبیژ
- [۱۴] هاشمی، سید احمد (۱۳۹۱). فرهنگ و تعلیم و تربیت، انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی واحد لامرد.
- [۱۵] هاشمی، سید احمد (۱۳۹۴). برنامه ریزی درسی (اصول و کاربرد)، انتشارات تایماز.
- [۱۶] هاشمی، سید احمد، حضرتی، عباس (۱۳۹۴). اندازه گیری و سنجش در علوم تربیتی، انتشارات تایماز.
- [۱۷] هاشمی، سید احمد (۱۳۹۱). آموزش عالی، انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی واحد لامرد.
- [۱۸] هاشمی، سید احمد، (۱۳۹۵). آموزش و پرورش تطبیقی، اول، انتشارات تمایز،
- [۱۹] هاشمی، سید احمد، (۱۳۹۷) مبانی روانشناختی و اجتماعی و برنامه ریزی درسی، اول، انتشارات پارلاق قلم،
- [۲۰] هاشمی، سید احمد، (۱۳۹۶)، مبانی فلسفی آموزش و پرورش ایران، اول، انتشارات پارلاق قلم،
- [۲۱] هاشمی، سید احمد، (۱۳۹۱)، والدین و آموزش و پرورش، اول، انتشارات نوید شیراز،
- [۲۲] هاشمی، سید احمد، (۱۳۹۲) آموزش عالی، اول، انتشارات نوید شیراز،
- [۲۳] هاشمی، سید احمد (۱۳۹۴). برنامه ریزی درسی (اصول و کاربرد)، انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی.
- [۲۴] هاشمی، سید احمد و طاهری طیبه، سعیده (۱۳۹۴). نظریه های برنامه ی درسی (اصول و کاربرد)، انتشارات پارلاق قلم
- [۲۵] هاشمی مقدم، سید شمس الدین . (۱۳۹۴). مقدم های بر فلسفه تعلیم و تربیت. تهران: سازمان انتشارات جهاد دانشگاهی.